

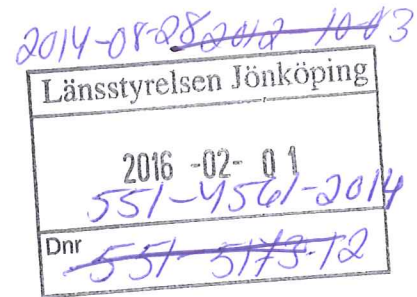

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
Enhet 4:1

DOM
2016-02-01
meddelad i
Växjö

Mål nr M 1599-15

1

KLAGANDE TILLIKA MOTPARTER

1. Anders Carlsson
Äskebråten
Olsbo 22
565 96 Bottnaryd
2. Gun Hammerlid
Spexhult 3
565 96 Bottnaryd
3. Uno Hammerlid
Spexhult 3
565 96 Bottnaryd
4. Lotta Hedin Öjeheim
Nackebo 40
560 25 Bottnaryd
5. Solveig Karlsson
Äskebråten
Olsbo 22
565 96 Bottnaryd
6. Elisabet Svensson
Hagen
Spexhult 8
565 96 Bottnaryd
7. Rolf Svensson
Hagen
Spexhult 8
565 96 Bottnaryd
8. Johan Öjeheim
Nackebo 40
560 25 Bottnaryd
9. Svenska Vindbolaget AB
c/o Eolus Vind AB
Box 95
281 21 Hässleholm

Dok.Id 325814

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

MOTPARTER

1. Länsstyrelsen i Jönköpings län
551 86 Jönköping

2. Länsstyrelsen i Östergötlands län
581 86 Linköping

ÖVERKLAGAT BESLUT

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut den 13 mars 2015 i ärende nr 551-5361-12, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd enligt miljöbalken till gruppstation för vindkraft på fastigheterna Bet 2:6 och 2:7, Nackebo 2:4 och 5:1, Olsbo 1:12 och 1:13, Spexhult 1:2, Sötterfällan 1:5 och 1:6 i Jönköpings kommun

DOMSLUT

- A. Mark- och miljödomstolen ändrar miljöprövningsdelegationens beslut endast så att villkor 8 ska ha följande lydelse.

För att minska risken för skada på fladdermöss ska vindkraftverken stängas av när medelvindhastigheten under 10 minuter är lägre än 5 m/s vid verkens nav. Detta gäller från solnedgång till soluppgång under perioden fr.o.m. den 15 juli t.o.m. den 30 september.

- B. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena i övrigt.
-

BAKGRUND

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen Östergötland lämnade den 3 mars 2015 tillstånd till uppförande och drift av 11 vindkraftverk på rubricerade fastigheter, men avslag samtidigt ansökan vad avser tre vindkraftslägen benämnda A, B och C av ca 15 olika vindkraftslägen med 100-200 m utbredning, samt en viss vägsträckning.

Sökanden Svenska Vindbolaget AB (bolaget) har överklagat beslutet vad avser avslaget beträffande läge A samt avseende ett villkor. Även åtta närboende har överklagat beslutet och yrkar att ansökan avslås i dess helhet.

YRKANDEN M.M.

Johan Öjeheim och **Lotta Hedin Öjeheim** (fastigheten Nackebo 5:7) har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens (MPD:s) beslut. De har anfört i huvudsak följande som grund.

Det har inte funnits någon verklig dialog, utan endast två informationsträffar som har kallats för samrådsmöten. Vindkraftsbolaget var inte intresserad av synpunkter från de närboende som bolaget inte hade skrivit kontrakt med för vindkraftverk.

De ifrågasätter ljudberäkningen. Deras fastighet ligger enligt bullerkartan mycket nära den maximalt tillåtna ljudgränsen. Precis vid deras tomt verkar det utritade ljudfältet göra en inbuktning. De kan inte finna någon förklaring till detta och menar att beräkningen inte kan stämma. De undrar om man har beräknat ljudet fram till den planerade bodelen ovanpå vedboden. De ifrågasätter om bolaget vid ljudberäkningarna har tagit hänsyn till att den övervägande delen av skogen mellan dem och vindkraftverken i princip är avverkningsklar. Så vitt de förstår fungerar skog som ett slags ljuddämpare vilket skulle innebära att ljudkraften ökar när skogen om några år har avverkats. Då kommer de beräknade ljudgränserna att överskridas. Enligt Länsstyrelsen i Östergötlands län har en stor andel av vindkraftverken ställts ner för att klara ljudgränserna till bl.a. deras fastighet. Samtliga fyra verk som ligger närmast deras fastighet har ställts ner i sådan omfattning att det inte går att ställa ner

verken ytterligare om det skulle behövas. Att på dessa grunder undanta område A framstår som högst rimligt. Om inte annat, så av försiktighetsskäl. Man bör väga den olägenhet som uppstår för närboende med den allmänna nyttan med att etablera vindkraftverk som inte når sin fulla energimässiga potential.

Enligt studier kan var femte svensk känna sig störd av vindkraftsljud i spannet 35-40 dB(A) (se "Vindkraftens påverkan på människors intressen", Naturvårdsverket). Forskning visar att var femte person uppfattar 37,5 – 40 dB(A) som mycket störande. Det är sannolikt att något av deras tre barn kommer att störas av ljudet eftersom barn har avsevärt mycket känsligare hörsel på grund av korta hörselgångar. WHO har rekommenderat 35 dB(A) som högsta ljudnivå i skolmiljö. Enligt WHO har barn svårt att koncentrera sig vid högre ljudtryck. I ljuset av WHO:s rekommendation framstår det som orimligt att deras barn ska utsättas för ett svischande, rytmiskt pulserande ljud med så högt tryck som 40 dB(A) varje gång de är utomhus.

De har valt att bo i en naturnära miljö på pendlingsavstånd till flera tätorter. Till stora kostnader har de valt att bo i en nästintill bullerfri miljö, med goda ridvägar och ett rikt friluftsliv. Bakgrundsljud från vägar och annat buller får anses nästan obefintligt. Detta har för dem varit ett högst aktivt val. Ljudgränsen bör prövas i förhållande till omgivningens ljud och miljön i övrigt. Att det i deras fall i princip inte finns några andra störande ljud bör ha betydelse för hur stark ljudkraft av den pulserande, svischande karaktär som ett vindkraftverk har, som man kan tillåta få påverka dem. Konsekvenserna av etableringen av vindparken blir orimliga.

Värdet av deras fastighet är helt kopplat till utevistelse och möjlighet att hålla och träna hästar. Enligt Naturvårdsverkets publikation kommer var femte köpare och/eller besökare att bli störda av ljudet från vindkraftverken. Det kommer också att bli förbjudet att bygga fler boendedelar på gården eftersom ljudet blir för starkt för att tillåta det. Vindkraftsetableringen begränsar deras eller framtida köparens möjligheter att expandera hästverksamheten, vilket får direkta ekonomiska konsekvenser.

De instämmer i MPD:s uppfattning att Svenska Vindbolaget AB har önskat placera vindkraftverk på ett allt för kort avstånd från tomten och boningshuset. Ett avstånd på ca 500 m till ett ca 200 m högt vindkraftverk upplevs naturligtvis som mycket kort, besvärande och påträngande i sig, i synnerhet för en för övrigt störningsfri omgivning. De anser att MPD:s beslut att inte tillåta vindkraftverk i det område som benämns som område A är högst rimligt.

Rolf Svensson och **Elisabeth Svensson** (fastigheten Spexhult 1:8), **Uno Hammerlid** och **Gun Hammerlid** (fastigheterna Spexhult 1:3 och 1:4) samt **Anders Carlsson** och **Solveig Karlsson** (fastigheten Olsbo 1:8) har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva MPD:s beslut. De har anfört i huvudsak följande som grund.

Information och hantering beträffande ”Vindkraft Sötterfällan” har varit oerhört dålig från första början. De skickade in yttrande med invändningar mot vindkraftsetableringen till Svenska Vindbolaget AB inom föreskriven tid efter samrådsmötet, men har fortfarande inte fått något svar. De efterlyste bl.a. uppgifter om vindfångstområde eftersom det inte framgick av samrådshandlingarna. De undrar var svaret finns. LRF har skrivit att vindupptagningsområdet för verk inte ska gå in på grannens mark. Vindkraftverk nr 4 skulle enligt karta placeras ca 300 m från mark tillhörande spexhult 1:3. Det är inte acceptabelt. Det måste finnas lämpligare områden där vindkraftverken inte inkräktar på den privata äganderätten och försämrar livsmiljön.

Värdet på fastigheter som ligger i närområdet för etablering av vindkraft kommer med stor sannolikhet att försämrats eftersom många köpare som söker sig till landsbygden önskar en ostörd och avkopplande miljö. Landsbygden måste få leva vidare utan allt för negativ påverkan på tillvaron. De motsätter sig starkt att Svenska Vindbolaget AB/Eolus Vind AB i vinstintresse tänjer på gränserna för det som är acceptabelt för dem som närboende.

Konsultfirman Ecocom skriver under rubriken "Hållbar exploatering" följande. "Risken för habitatförstöring får bedömas som begränsad då planteringsområdet till största delen består av homogena skogsplanteringar och nyligen avverkade ytor. Detta innebär att relativt få värdefulla fågelhabitat kommer att påverkas negativt vid en vindkraftsetablering." Den enda fastighet som detta kanske kan stämna in på är Nackebo 5:1. På övriga fastigheter finns det mycket både äldre och medelålders bestånd. I området Svarte göl (höga naturvärden) finns det vidare en stor variationsrikedom - höjdsträckningar, öppna våtmarker, myrar samt i norr källflöde. Vid bildandet av Dumme mosse naturreservat 1998 avstod många fastighetsägare stora markområden. En vindkraftsetablering verkar i negativ riktning och saboterar delvis det som tidigare har skapats. Vi måste alla ta ansvar för att placeringen av en vindkraftspark blir hållbar idag och för framtiden med stort hänsynstagande till natur, djur och människor.

Rolf Svensson har varit bosatt i området sedan 1975 och har i sitt arbete, som tecknare och illustratör i tidningar och böcker om jakt och natur, gjort dagliga exkursioner vid Dumme mosse och dess omgivningar. Under de 40 åren har han varje höst och vinter noterat kungsörn, med en ökning från 1990. Han har i sina dagböcker sammanlagt noterat över hundra kungsörnsobservationer i det aktuella området. Tre havsörnar och ett flertal fjällvråkar finns också noterat. Under sommaren 2015 har Rolf Svensson iakttagit överflygning av två kungsörnar och en havsörn. Jönköpings fågelklubb nämner att vintertid ses både kungsörn och havsörn när de spanar ut över mossen från höjderna vid Olsbo.

Det finns ett märkligt samband mellan smålommens försvinnande från Svarte göl som häckfågel och undersökningar för vindkraftsprojekteringar som började 2006-2007. Smålommen är mycket störningskänslig vid häckningsplatsen. 2013-2014 har flygande smålom setts åtta gånger mot Svarte göl. I maj 2014 kom två smålommar lågt flygande över Bergavägen mot Svartegöl. En vindkraftpark i närheten av Svarte göl kommer säkerligen att sabotera en återetablering av smålom. I SOF:s stora fågelatlas "Fåglarna i Sverige - antal och förekomst 2012" anges följande.

”Smålommen häckar främst inom den boreala regionen, där huvudutbredningen börjar i Dalsland och Närke och går upp till fjällens vide zon. Ett mindre bestånd finns på Småländska höglandet. Smålommens bestånd har minskat under de senaste 30 åren men stabiliserats något. Beståndsnedgången anses omfatta större delen av landet med framförallt södra Sverige och Norrlandskusten.” (Eriksson 2010)

Runt Svarte göl hörs ofta sparvugglans visslingar under våren och på hösten hörs det typiska höstlätet. De senaste två somrarna har nattskärrans spinnande läte återigen hörts i det närliggande området. Utmed den stora kraftledningen som går genom markerna nedanför området har flera tjädrar påträffats som flugit in i ledningarna. Även en sjöorre hittades för några år sedan. Går man in i terrängen stöter man ofta upp tjäder. Området väster om Dumme mosse fram till Stråken vid Bottnaryd får nog ses som den bästa tjäderbiotopen i Jönköpings kommun och därmed också den säkraste förekomsten av tjäder. Rolf Svensson har gjort ett stort antal observationer av både tjäder och orre runt Svarte göl under 2015.

Att ett vildmarksområde som Dumme mosse, utpekad i Natura 2000 enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet, finns så nära en tätort av Jönköpings storlek är unikt. Det är dessutom lätt att komma dit och uppleva mossen med alla förgreningar av våtmarker som sträcker sig vida omkring i området. Enligt de utredningar som gjorts klassas Svarte göl med kringliggande våtmark som värdefull och får inte beröras vid en etablering av vindkraften. Efter en etablering av vindkraftsanläggningen blir Svarte göl för alltid en förlorad häckningsplats för smålom. Den unika vildmarksstämningen runt Dumme mosse försvinner vid åsynen av höga vindkraftverk i väster.

Svenska Vindbolaget AB (bolaget) har överklagat MPD:s beslut att avslå ansökan avseende område med beteckningen A (enligt bilaga 1 till beslutet) och att ge tillstånd med villkor i punkt 8 (fladderhöns).

Bolaget har, såsom det slutligt har justerats, yrkat följande:

1. att vindkraftverk ska få etableras inom område A och

2. att villkor 8 ändras enligt följande: För att minska risken för skada på fladdermöss ska vindkraftverken stängas av när medelvindhastigheten under 10 minuter är lägre än 5 m/s vid verkens nav. Detta gäller från solnedgång till soluppgång under perioden fr.o.m. den 15 juli t.o.m. den 30 september.

Bolaget har som grund hänvisat till bolagets tidigare yttranden och inlämnad tillståndsansökan samt vidare anfört i huvudsak följande.

Bolaget vill inledningsvis förtydliga att MPD:s beslut inte innebär att tre verksplaceringar avslogs utan att det var tre etableringsområden inom vindkraftparken som avslogs tillsammans med en vägsträckning. MPD anger följande tre orsaker till varför etablering av vindkraftverk inte kan medges inom område A:

- a) att det inom området finns en torplämning av torpet Nyskog med kolbotten, röjningsområden och odlingslandskap
- b) att verksamheten ligger på ett mycket kort avstånd från fastigheten Snyggebo, ca 580 m från fastighetsgränsen och ca 640 m från bostaden samt
- c) att det inom området enligt naturvärdesinventeringen finns särskilda naturvärden i form av äldre lönn med guldlocks-mossa.

MPD villkorar vidare driften av vindkraftverken till så kallat "bat mode" enligt punkt 8 och hänvisar till Mark- och miljööverdomstolens dom i mål nr M 9473-13.

Område A

Vad gäller område A bör MPD:s beslut ändras av följande skäl:

- a) Torplämningen Nyskog som också kallas Sågen har antikvariskt bedömts som övrig kulturhistorisk lämning eftersom den är daterad till 1880-tal. Den är inte utpekad som särskilt värdefull av vare sig statliga, regionala eller lokala antikvariska myndigheter. Då den inte heller fysiskt berörs av vägar till eller verksplats för vindkraftverk inom etableringsområde A bör endast allmänna hänsynsregler vara motiverade. Bolaget har i enlighet med inlämnad MKB visat att de allmänna hänsynsreglerna är uppfyllda. I Götaland är flera vindkraftsparker uppförda i motsvarande skogsmiljö med samma slags kulturhistoriska lämningar. Vid prövning av vindkraftsutbyggnad i skogsmark med förekomst av torpläm-

ningar av likartat slag som i Sötterfällan, har kulturmiljöpåverkan bedömts som obetydlig, jfr Mark- och miljööverdomstolens dom i mål nr M 6553-11.

- b) Enligt ljudberäkningen kommer fastigheten Snyggebo inte påverkas av en ljudnivå överskridande 40 dB(A). I sitt beslut har MPD som en del av sin motivering angett att avståndet mellan vindkraftverk och gällande fastighet är mycket kort. Enligt Mark- och miljööverdomstolens dom i mål nr M 473-13 ska ljudkravet på 40 dB(A) vid bostad vara styrande för var ett vindkraftverk får placeras. Mark- och miljööverdomstolen har i dom i mål nr M 4107-14 bedömt att ett vindkraftsverks placering inte ska begränsas utifrån avståndet mellan verket och bostadshus, utan att det istället är bullervillkoret om 40 dB(A) som ska vara styrande. Att MPD har strukit område A, delvis med motiveringen att verksplatsen ligger på ett mycket kort avstånd från fastigheten Snyggebo, går således emot praxis. De beräkningar som tidigare presenterats och som även redovisas i bilaga 1 till detta yttrande visar att Naturvårdsverkets riktlinjer om 40 dB(A) utomhus vid bostäder uppfylls. Nivån 40 dB(A) är vedertagen och gällande praxis. Således är eventuell olägenheten för den aktuella fastigheten acceptabel. Resonemanget att förespråka att vindkraftverket ska tas bort för att olägenheten ska bli godtagbar är därför inte relevant. Bolaget emotsätter sig därigenom även på denna punkt att antalet vindkraftverk ska reduceras.
- c) Det särskilda naturvärdet i form av äldre lönn med guldlocksmossa återfinns på ett avstånd om nästan 200 m från tänkt verksplacering. Enligt den naturvärdesinventering som har utförts, där nämnda lönn identifierats, kommer ingen betydande påverkan ske om rekommenderade skyddsåtgärder följs. Bolaget kommer att följa det föreslagna skyddsavståndet om minst 10 m.

Villkor 8 - Fladdermöss

Beträffande fladdermöss bör MPD:s beslut ändras av följande skäl:

Inventeringen har visat att aktiviteten av fladdermöss (samtliga arter) är mycket låg och att av de fyra arter som förekommer är endast två av dem s.k. högriskarter för kollision med vindkraftverk. Stoppreglering (bat mode) syftar till att minska risken för kollisioner för fladdermusarter som anses löpa förhöjd risk att kollidera med

vindkraftverk på grund av flygbeteende, s.k. högriskarter. Högriskarterna förekommer i mycket låg omfattning vid vindkraftpark Sötterfällan. Exempelvis har totalt 47 inspelningar av Nordfladdermus, som visat sig vara den rikligast förekommande arten, gjort under inventeringen. Dessa 47 inspelningar är spridda över de totalt 14 autoboxar som ställts ut i inventeringsområdet. Inspelningen pågick under en natt (21.00 – 04.00), vilket innebär att inspelningar pågick under totalt 98 timmar. Antalet passerande fladdermöss per timme för hela området blir således 0,48 (47/98). Vid varje inspelningspunkt blir motsvarande värde 0,03 (0,48/14) fladdermöss per timme. Bolaget anser att denna täthet inte är tillräcklig för att motivera att vindkraftverken ska köras i "bat-mode". Att köra vindkraftverken i "bat-mode" skulle innebära en lägre produktion, utan att fylla sitt syfte som skyddsåtgärd för fladdermöss.

Efter att länsstyrelsen lämnat sin motivering på bolagets överklagande, har bolaget låtit Jens Rydell vidare utreda frågan om "bat-mode" med den genomförda fladdermusinventeringen som bas. Rydell menar att bolaget inte kan hävda att tillfällig avstängning i syfte att skydda fladdermöss vid Sötterfällan är onödig eller orimlig med rådande kunskapsunderlag. Däremot, menar han att kravet på tillfällig avstängning kan justeras något utan att skyddet blir sämre. Han tycker exempelvis att det är onödigt att kräva avstängning från en timme före solnedgången till en timme efter soluppgången och att avstängning från solnedgång till soluppgång räcker. Detta beroende på att det inte finns någon svensk fladdermusart som jagar medan solen är uppe. Han nämner även fler faktorer som skulle kunna innebära en mer effektiv drift i "bat-mode". Exempelvis skulle kravet kunna utgå under sista halvan av september, då aktiviteten av fladdermöss i skogen redan har minskat kraftigt, men också att en temperaturgräns och att väderleksförhållanden skulle kunna reglera behovet av "bat-mode". Då det är fastställt att det inte finns några svenska fladdermusarter som jagar medan solen är uppe om sommaren yrkar bolaget att villkor 8 ändras enligt ovanstående.

Buller

Bolaget använder dataprogrammet WindPro vid beräkning av ljud och skugga. I detta program anges koordinater för tänkta verksplatser samt närliggande bostäder. Dessutom anges verksmodell samt tänkta tornhöjder. Efter beräkning erhålls kartor och tabeller som visar om gällande riktlinjer kan hållas eller inte. Då ljudet från vindkraftverken sprids cirkulärt uppstår en naturlig inbuktning mellan två tänkta vindkraftverk där de två cirklarna som motsvarar 40 dB(A) möts. Ju längre isär vindkraftverken är placerade desto större inbuktning. Dessa siffror är endast teoretiska och om så krävs av tillståndet kommer uppföljande mätningar av ljudet utföras. Skulle en bostad påverkas av ljud över 40 dB(A) kommer fysiska åtgärder, inuti verket, utföras så att ljudpåverkan underskrider riktvärdet.

Bolaget motsätter sig starkt Länsstyrelsen i Östergötlands läns bedömning att ett område nyttjas bättre ur energiproduktionsperspektiv om vindkraftverk plockas bort jämfört med om vindkraftverk opereras med alternativ effektkurva, vilket motsvarar marginellt reducerad effekt för att marginalreducera ljudemission från vindkraftverk på sådant sätt att riktvärde om 40 dB(A) innehålls. Själva tanken med möjligheten att vindkraftverk opereras i olika "mode" är att kunna etablera fler vindkraftverk utan att riktlinjerna om 40 dB(A) utomhus vid bostäder överskrids och därigenom optimera nyttovärdet av ett specifikt projektområde. Bolaget redovisar i bilaga 1 en ny ljudberäkning med en annan verksmodell. I denna beräkning kan samtliga verk utom nummer 2 köras i "mode 0". Att köra detta specifika vindkraftverk i mode 2 istället för i mode 0 innebär produktionsminskning om 0,26 % för den totala produktionsanläggningen. Skulle istället vindkraftverket tas bort skulle produktionen i vindkraftparken minskas med cirka 10 %. Länsstyrelsens argumentation är motsatt verkligheten. Genom en mycket marginell justering av effektkurvan möjliggörs istället en signifikant tillkommande volym av ny grön energiproduktion inom ett redan befintligt påverkat projektområde. Bolaget vill också framhålla att det är verksamhetsutövarens ansvar att tillse att 40 dB(A) vid bostadshus ej överskrids. Det finns många typer av vindkraftverk på marknaden med en stor facett av olika justeringslägen av vindkraftverkets effektkurva. Marginalfrågan blir därmed irrelevant.

Avstånd till registrerade gravar

Länsstyrelsen i Jönköpings län skriver att för att MPD:s beslut ska kunna utnyttjas krävs även tillstånd enligt KML. Sökanden motsätter sig självklart inte att arbetsföretaget prövas enligt KML. Vidare skriver länsstyrelsen att de anser det olämpligt att etablera vindkraft närmare de registrerade gravarna RAÄ Bottnaryd 462 och 466 än 200 meter. Länsstyrelsen har godtagit den år 2011 genomförda arkeologiska utredningens bestämning av lämningstyper och antikvariska bedömningar och därför aviserat undersökning av lämningarna RAÄ Bottnaryd 462 och RAÄ Bottnaryd 466 som ligger inom 200 meter från planerade vindkraftverk. Enligt bolagets mening finns det skäl att ifrågasätta om bestämningarna är korrekta. Om lämningarna utgör t.ex. sentida röjningsrösen i stället för gravrösen är 200 meter ett orimligt avstånd. Andra länsstyrelser tillämpar utifrån samma lagstiftning (KML) 100 meters skyddsavstånd vid fornlämning. Bolaget menar därför att avståndet mellan vindkraftverk och RAÄ Bottnaryd 462, 120 meter, är ett tillräckligt skyddsavstånd, då lämningen inte berörs av arbetsföretaget. Oavsett om lämningen RAÄ Bottnaryd 462 är ett gravröse eller en annan stensamling, fornlämning eller övrig kulturhistorisk lämning, finns det från bolagets sida ingen avsikt att rubba, ändra, täcka över eller ta bort den. Bolaget kan garantera lämningens fortbestånd utan skador, varför ytterligare antikvariska åtgärder inte kan bli aktuella för denna lämning. Avståndet mellan RAÄ Bottnaryd 466 och närmaste vindkraftverk är bara 30 meter. Oavsett om lämningen är en fornlämning eller inte, torde dess fortbestånd inte kunna garanteras. Omfattningen av ytterligare antikvariska åtgärder måste emellertid vila på solid kunskapsgrund avseende fornlämningsstatus. Även i detta fall kan fornlämningsstatusen ifrågasättas.

Fastigheten Spexhult 1:3

Beträffande närheten till fastigheten Spexhult 1:3 kan nämnas följande. Vindupptagningsområdet för ett vindkraftverk uppgår till ca fyra till fem gånger ett vindkraftverks rotordiameter. För vindkraftverken i Sötterfällan innebär detta 400 – 550 m, beroende på vilken verksmodell som slutligen väljs. Som kompensation utgår en del av arrendeersättningen till fastigheter inom en radie av 450 m från ett vindkraftverks torncentrum.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har motsatt sig ändring av MPD:s beslut och har anfört i huvudsak följande.

Område A

Vad gäller området som MPD har betecknat som område A delar länsstyrelsen MPD:s bedömning att det bör utgå. Verksplatsen ligger ca 580 m från fastighetsgränsen och ca 640 m från fastigheten Snyggebo. Enligt bolagets inlämnade exempel på olika ljudberäkning för i princip alla typer av verk, har ca hälften av de planerade verken ställts ned och i vissa fall är alla verk nedställda. De fyra verk som ligger närmast fastigheten Snyggebo har alla ställts ned. Länsstyrelsen konstaterar därmed att verksplaceringarna nyttjas dåligt då verken inte kan gå med full effekt. På grund av detta förfarande saknas också marginaler för att kunna ställa ned verken ytterligare om behov föreligger. Område A är även olämpligt av andra skäl.

Villkor 8 - fladdermöss

Vad gäller villkor 8 har bolaget inte lämnat några uppgifter om vad ett kontrollprogram för fladdermöss ska omfatta. Kunskapsläget generellt kring fladdermöss och vindkraft är inte fullständigt. Risker föreligger eftersom fladdermöss dras till vindkraftverk för att söka föda. Enligt Vindvals rapport "Vindkraftverkens effekter på fåglar och fladdermöss", Rapport 6467, november 2011, finns åtminstone tre undersökningar som visar att tillfällig avstängning av vindkraftverk (s.k. bat mode) till förmån för fladdermöss fungerar och minskar dödligheten. (Behr & Helversen 2006, Baerwald et al. 2009, Arnett et al. 2009 b, 2010 a, b, se Vindvals rapport). I de tre undersökningarna stängdes verken av i försökssyfte under perioder med svaga vindar, mindre än 4 – 6,5 m/s nattetid, ungefär från solnedgång till soluppgång. Olyckorna minskade stort till följd av detta, med 70 – 90 procent vid de verk som hölls avstänga samtidigt som energiförlusten på grund av avstängningarna var relativt marginell eftersom verken stängdes av under vindförhållanden då ingen eller lite elektricitet skulle ha producerats.

Bolaget hänvisar till att aktiviteten av fladdermöss är låg och att av de fyra arter som påträffats är endast två s.k. högriskarter. Länsstyrelsen menar att skyddet för

fladdermöss inte är begränsat till vissa arter, utan omfattar alla arter enligt 4 § artskyddsförordningen. De är också skyddade av ett europeiskt avtal, EUROBATS, som är relativt långtgående och utsträckt till att omfatta även jaktområden och andra platser som är av större betydelse. I bolagets fladdermusinventering anges att den låga temperaturen kan ha påverkat aktiviteten av fladdermöss så att den är något lägre än vad som är representativt för aktiviteten i området under säsongen. Aktiviteten kan alltså vara större än vad inventeringen visar. Redan den fladdermuspopulation som konstaterats vid inventeringen motiverar villkoret. Bolaget har inte visat att försiktighetsmått i form av s.k. ”bat mode” skulle vara orimligt. Mark- och miljööverdomstolen har slagit fast denna skyddsåtgärd i dom i mål nr M 9473-13.

Närboende

Vad gäller överklagandena från närboende delar länsstyrelsen MPD:s ställningstagande och hänvisar till tillämpliga delar i MPD:s beslut.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har motsatt sig ändring av MPD:s beslut och har anfört i huvudsak följande.

Länsstyrelsen i Jönköpings län yttrar sig bara över de frågor där länsstyrelsen har specifik kunskap om Jönköpings län. För övriga frågor som de klagande tar upp har länsstyrelsen inget att tillföra utöver vad som framgår av motiveringen i MPD:s beslut.

Kulturmiljö

Länsstyrelsen vill understryka att för att MPD:s beslut ska kunna utnyttjas krävs även tillstånd enligt Kulturmiljölagen (1988:950) (KML). Som länsstyrelsen tidigare påtalat är den utförda arkeologiska frivilligutredningen bristfällig. Fornlämning bilden är inte klarlagd eftersom utredningen utfördes i ett hastigt tempo och väderleken vid utredningstillfället gjorde det omöjligt att urskilja och registrera ett flertal lämningar. Dessutom utfördes utredningen innan förändringarna i KML trädde i kraft den 1 januari 2014 vilket gör att flera lämningars antikvariska bedömning kan behöva ändras från ”Övrig kulturhistorisk lämning” till ”Fornlämning”.

Utredaren påtalar själv i rapport och PM att vidare utredningar och undersökningar är nödvändiga för att avgöra om fornlämningar kommer att beröras av arbetsföretaget (Eldrun arkeologi & landskap 2011). Fornlämningsbilden i skogsmiljöer i Jönköpings län är dåligt känd eftersom Riksantikvarieämbetets revidering av fornminnesinventeringen utfördes under 1980-talet då synen på och kunskapen om fornlämningar var en annan än i dag. En utredning steg 1 som beslutas av länsstyrelsen samt vid behov ytterligare utredningar och arkeologiska undersökningar krävs alltså.

MPD har valt att undanta miljöerna kring torplämningarna RAÄ-nr Bottnaryd 225:1 och 338:1 från exploatering med hänvisning till lämningarnas kulturhistoriska och pedagogiska värde. Lämningarna utgör rester efter torp från sent 1800-tal och är således antikvariskt klassade som ”övrig kulturhistorisk lämning”. Fornlämningar som gravar och röjningsröseområden har dock ett högre preparats- och vetenskapligt värde än dessa sentida torplämningar och borde rimligen också ha undantagits från exploatering i beslutet.

Länsstyrelsen anser att det inte är lämpligt att etablera vindkraft närmare de registrerade gravarna RAÄ-nr Bottnaryd 462 och 466 än 200 meter. Fler eventuella gravar har också noterats vid utredningen men inte lagts in i det digitala fornminnesregistret FMIS. Vid gravmiljöer finns ofta ytterligare fornlämningar, så som gravar utan markering och boplatsspår, dolda under mark, dessutom förstörs upplevelsevärdet av gravarna om man etablerar vindkraftverk tätt inpå dem. Till en fornlämning hör ett fornlämningsområde som ska bevara lämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Det är länsstyrelsen som prövar frågan om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde. Först när fornlämningsbilden är klarlagd kan länsstyrelsen avgöra vilka anpassningar av verksplaceringar och vägar som krävs för att parken ska få så lite påverkan på kulturmiljön som möjligt och vilka undersökningar som krävs inför eventuellt tillstånd till ingrepp i fornlämningar.

Fågelliv

Dumme mosse är sedan lång tid tillbaka ett välbesökt område för kungsörn, framför allt vintertid. Länsstyrelsen bedömer dock att avståndet mellan vindparken och Dumme mosse är tillräckligt för att inte äventyra Dumme mosse som lämplig lokal för kungsörn. Vidare häckar det sedan 2015 kungsörn på Dumme mosse. Paret fick ut en unge 2015. Avståndet mellan boplatsen och vindparken är över 5 km. Utifrån den praxis som finns vad det gäller kungsörnens häckningsplatser och vindkraft ser inte länsstyrelsen något hinder för aktuell vindpark. Vad gäller smålom är Dumme mosse en välkänd lokal med många observationer. Vid Svartegöl fanns tidigare häckningsfynd, dock inga de senaste 10 åren och länsstyrelsen bedömer inte att smålom regelbundet häckar i Svartegöl. Utöver klagandes uppgifter har länsstyrelsen inga sentida uppgifter om häckande smålom i Svartegöl. Det finns heller inga sådana uppgifter i Artportalen. Att smålom rör sig mellan Dumme mosse och Stråken är mycket troligt och passage kan då ske genom området. Avståndet till kända regelbundet använda häckningsplatser överstiger dock med god marginal den kilometer som brukar användas som praxis för skyddsavstånd till vindkraft. Länsstyrelsen anser inte att påverkan på fågellivet ger skäl att föreskriva några ytterligare restriktioner för vindkraftsparken.

Villkor 8 - fladdermöss

Länsstyrelsens uppfattning är att resultatet från bolagets inventering av fladdermöss inte ger skäl att föreskriva avstängningsvillkor för att skydda fladdermössen.

DOMSKÄL**Mark- och miljödomstolens bedömning***Område A*

Miljöprövningsdelegationen har inte begränsat antalet tillståndgivna verk jämfört med ansökan, endast strukit tre möjliga lägen, varav B och C på grund av inflygningslinjer till flygplats, och A på grund av närhet till bostad, och därmed risk för bullerstörning, samt osäkerheter om kulturhistoriska värden. De beviljade lägena har viss ytmässig utbredning och vissa lägen har inte använts i redovisade beräkningsexempel men ingår, såvitt domstolen uppfattar det, i lägen som har bedömts

vara tillåtliga alternativa lägen inom ansökan, och måste anses vara relevanta eftersom de har kvarstått under prövningen. Det är därför fråga om vilka lägen som medför minsta intrång och olägenhet.

För läge A har ett verk i den senast ingivna beräkningen av buller (aktbilaga 26) koordinatsatts relativt nära den norra kanten av område A. För bostaden norr därom, Nackebo 5:7, motsvarar de koordinater som har angetts för immissionspunkten en punkt mitt i huset (enligt GIS-verktyget Mark- och miljö-GIS, för RT 90). Den ekvivalenta ljudnivån anges till 39,9 dB (A), vid en källstyrka nedställd med 1 dB till 103,5 dB (A) för verket på område A. Bolaget har hänvisat till en dom av Mark- och miljööverdomstolen (MÖD), nämligen M 473-13 (Skäckarp), i vilken uttalas att det är bullervillkoret som styr slutlig placering av ett vindkraftverk, beroende av bulleregenskaperna hos slutligt vald verkstyp. Mark- och miljödomstolen anser dock att de beskrivna beräkningsexemplen måste utgöra någon form av worst case-beskrivning eller att beräkningsexemplen utgår från de mest troliga förutsättningarna för verkens placering och typ av verk, om det ska kunna genomföras en meningsfull tillståndsprövning av bästa lokaliseringsalternativ. Bolaget har också anfört att frågan om marginaler inte är relevant, då det finns olika verk att välja på, vilket torde syfta på marginaler för beräkningsosäkerheter. Den i fråga om sådan marginaler ofta åberopade domen från MÖD i mål M 8236-12 (Furuby) kan enligt mark- och miljödomstolens bedömning inte tolkas på annat sätt än att beräkningsosäkerheter ska ingå i bedömningen av möjligheterna att klara 40 dB (A) bedömt tillsammans med möjligheterna till ytterligare nedställning av källstyrkan, men att korrigering för sådana marginaler inte ska läggas in i själva villkoret. Där hade sökandebolaget inför MÖD med kompletterande beräkningar visat att man genom ytterligare nedställning skulle klara 37-38 dB (A) plus 1 dB för beräkningsosäkerheter. I förevarande mål framgår inte att någon hänsyn tagits till beräkningsosäkerheter. Med de generella beräkningsosäkerheter som finns är det dessutom inte rimligt att diskutera möjligheterna till villkorsuppfyllelse på tiondels- decibelnivån.

Bolaget har alltså inte övertygande visat att ett värde på 40 dB (A) kan innehållas ens vid fasad. Mark- och miljödomstolen är dessutom av den uppfattningen att bul-

lervärdet ska gälla vid utomhusvistelse åtminstone några meter från fasad, rimligen inom vad som motsvarar en hemfridszon. I nu aktuellt mål kan inte bolaget anses ha visat att läge A från bullersynpunkt är det bästa av de alternativa placeringar som är möjliga enligt ansökan.

I målet har också frågan om avståndet mellan den aktuella bostaden och planerat vindkraftverk i läge A avhandlats. Domstolen anser att ifråga om buller är avståndet i sig underordnat beräknade bullervärden, men i fråga om visuell påverkan har avståndet betydelse. I fråga om större avstånd brukar normalt avgörande hänsyn inte tas till synintrycket av verken såvida det inte rör sig om beslut om landskapsbildskydd. På de avstånd det nu rör sig om innebär verkens storlek dock att en betydande del, 18° över horisonten, av utblicken från tomtplatsen tas i anspråk och kan anses utgöra ett inte helt obetydligt intrång i boendemiljön, som de boende inte har godtagit. Sammantaget, tillsammans med de osäkerheter som finns om lokaliseringen från kulturminnessynpunkt, vilka var för sig kanske inte ensamt utgör hinder för tillstånd, bedöms läge A inte ha visats medföra minsta intrång och olägenhet jämfört med övriga lokaliseringssytor som har befunnits vara tillåtliga. Miljöprövningsdelegationens beslut i denna del är därför enligt mark- och miljödomstolens bedömning riktigt.

Artskyddsfrågor

Mark- och miljödomstolen bedömer att det inte har framkommit nytt beslutsunderlag i den omfattningen att det skulle kullkasta miljöprövningsdelegationens bedömning av påverkan på fåglar och fladdermöss.

Villkor 8 – stoppreglering fladdermöss

Fladdermusinventeringen är genomförd under endast ett dygn i början av juni. Representativiteten hos provtagningen kan därför i och för sig ifrågasättas. Samtliga av de vid bolagets inventering påträffade fladdermusarterna är markerade med N i bilaga 1 till artskyddsförordningen och ska därmed erhålla det skydd som anges i 4 § artskyddsförordningen. De är vidare skyddade enligt art- och habitatdirektivet och enligt överenskommelsen av skydd av bestånd av europeiska fladdermöss, EURO-

BATS, vilken Sverige undertecknat. Redan nuvarande underlag bedöms av domstolen vara tillräckligt för att motivera skyddsåtgärder i form av avstängning av vindkraftverken under perioder som är kritiska i fråga om kollisionsrisk mellan fladdermöss och rotorblad.

Även om bolaget inledningsvis yrkade att verken inte ska behöva köras i ”bat-mode”, har bolaget slutligen justerat yrkandet till att villkor 8 ska ändras endast på så sätt att verken ska stängas av från solnedgång till soluppgång istället för från en timme före solnedgång till en timme före soluppgång. Frågan huruvida ”bat-mode” behövs eller inte är således inte aktuell i målet.

Fladdermöss i Sverige är aktiva i skymning, om natten och i gryning. Skymning börjar när solen skymms halvvägs av horisonten och gryning slutar när solen gått halvvägs över horisonten. Det har inte uttryckligen framkommit något behov av att vindkraftverken stängs av från en timme före solnedgång till en timme före soluppgång enligt vad som anges i villkor 8 i MPD:s beslut. Mark- och miljödomstolen anser att villkor 8 kan ändras i enlighet med bolagetsslutliga yrkande.

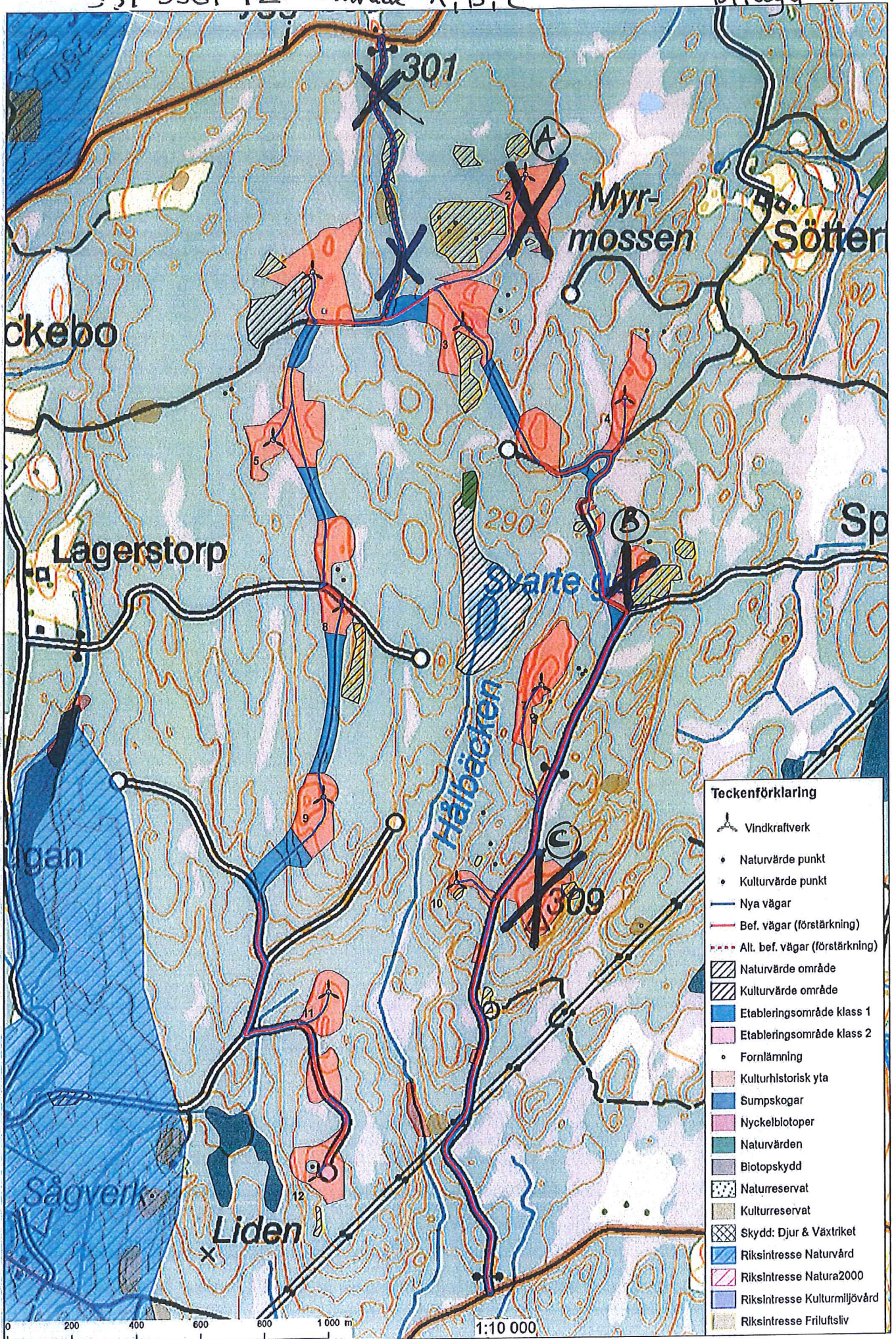
HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 22 februari 2016.

Jonny Boo

Bruno Bjärnberg

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Jonny Boo, ordförande, och tekniska rådet Bruno Bjärnberg samt de särskilda ledamöterna Ingvar Carlsson och StenInge Arnesson. Målet har föredragits av beredningsjuristen Helena Lagstrand.

Teckenförklaring

- Vindkraftverk
- Naturvärde punkt
- Kulturvärde punkt
- Nya vägar
- Bef. vägar (förstärkning)
- Alt. bef. vägar (förstärkning)
- Naturvärde område
- Kulturvärde område
- Etableringsområde klass 1
- Etableringsområde klass 2
- Fornlämning
- Kulturhistorisk yta
- Sumpskogar
- Nyckelblotoper
- Naturvärden
- Biotopskydd
- Naturreservat
- Kulturresevat
- Skydd: Djur & Växtriket
- Riksintresse Naturvård
- Riksintresse Natura2000
- Riksintresse Kulturmiljövärd
- Riksintresse Friluftsliv